

Тому варто запропонувати наступні шляхи вирішення даних проблем:

- об'єднати існуючі сім фондових бірж, які неефективно функціонують в єдину, як це прийнято в країнах з моноцентричною біржовою системою, яка буде діяти на принципах регульованих ринків ЄС і здатна інтегруватися у світовий фінансовий простір;
- привести нормативну базу і регулювання фінансових послуг у відповідність зі світовими стандартами та підвищити рівень законодавчого захисту прав інвесторів та інших учасників ринку цінних паперів;
- підвищити стандарти корпоративного управління;
- покращити інституційну структуру ринків капіталу з метою диверсифікації ресурсів та залучення збережень населення;
- підвищити вимоги до професійних учасників фондового ринку за допомогою активної і послідовної позиції НКЦПФР щодо впровадження електронного документообігу та повної автоматизації їх діяльності.

1. Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV «Про цінні папери та фондовий ринок». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

2. World Federation of Exchanges [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.world-exchanges.org/home/index.php/statistics>

3. Офіційний сайт НКЦПФР. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua/fund/analytics>

Яценко Г.Ю.

к.е.н., н.с. відділу моделювання та прогнозування економічного розвитку ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ФАКТОРИ ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У 2000-2016 РР.

Відповідно до проекту Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року, створення базових передумов економічного зростання України залишатиметься однією з основних цілей органів державної влади протягом найближчих років. Так, за даними Указу Президента України «Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна-НАТО на 2016 р.» [2] відтворити економічне зростання планувалось шляхом досягнення низького рівня інфляції (тобто подолання дисбалансу між сукупним попитом і сукупною пропозицією); стабілізації державних фінансів (значне зменшення дефіциту державного бюджету; хронічних дефіцитів Пенсійного фонду та НАК «Нафтогаз України» тощо); забезпечення стійкості фінансової системи (зокрема, вирішення проблеми валютних розбіжностей, розриву між зобов'язаннями і ресурсною базою банків тощо).

Наявність надмірних дисбалансів та диспропорцій в основних секторах економіки України перешкоджає довгостроковому економічному зростанню і інтерпретується як економічна криза, завчасне попередження розгортання якої в країні потребує кількісного аналізу макроекономічних показників. Так, непропорційності між ростом балансового капіталу банків за 2006-2009 рр., ростом номінального ВВП і грошової маси; диспропорції між грошовою масою і заборгованістю економічних суб'єктів перед банками; розбалансування між реальним споживчим попитом і товарною пропозицією тощо спровокували затяжну стагнацію виробництва після 2008 р. та ще й досі заважають сталому відновленню української економіки.

У 2014 р. зміна реального ВВП у річному вимірі склала -6,6%, у 2015 р. відбулось уповільнення до -9,9%. Лише під кінець 2015 р. спостерігалось покращення динаміки реального ВВП України. Так, у IV кв. падіння вітчизняної економіки сповільнилося до -1,4% (з -7,2% у III кв. 2015 р.). У I кв. 2016 р. економічне зростання в Україні залишилось майже на рівні відповідного періоду попереднього року (приріст склав 0,1%), у II-III кв. приріст

реального ВВП сягнув 1,4 – 2%. Основними чинниками зростання реального ВВП виступили, зокрема: поліпшення ситуації у вітчизняній промисловості, послаблення умов кредитування, поліпшення споживчих настроїв тощо.

Оцінки потенційного та фактичного ВВП України, а також дослідження динаміки розриву ВВП (*розрив ВВП представляє собою процентну різницю між фактичним і потенційним рівнем ВВП*) (рис. 1) свідчать про наявність в економіці значних невикористаних можливостей. Середні оцінки відхилення між "повним" обсягом основних засобів та їх фактичним значенням склали у 2000–2016 рр. – 12,71%, а між потенційним і фактичним фондами заробітної плати – 7,10%.

За нашими оцінками [1,3], до початку 2004 р. сукупний попит (ВВП в цінах 2007 р.) був нижчим за потенційно можливий, тобто українська економіка перебувала нижче свого потенційного рівня. Протягом 2004-2008 рр. можна спостерігати збільшення рівня завантаженості виробничих потужностей в економіці України. Так, у 2004 р., 2006 р., 2008 р. розрив ВВП утримувався на рівні близько нульового. У 2007 р. відбулось перевищення сукупним попитом свого потенційного рівня (на 10,4 млрд.грн.). Суттєвий економічний бум протягом зазначених років (2004-2008 рр.) мав наслідком значне уповільнення української економіки вже у 2009 р. із поступовим рухом до збільшення розриву між потенційним і фактичним ВВП у подальші роки. У 2016 р. фактичний ВВП все ще залишається нижчим за потенційно можливий рівень, розрив ВВП склав 242,8 млрд.грн.

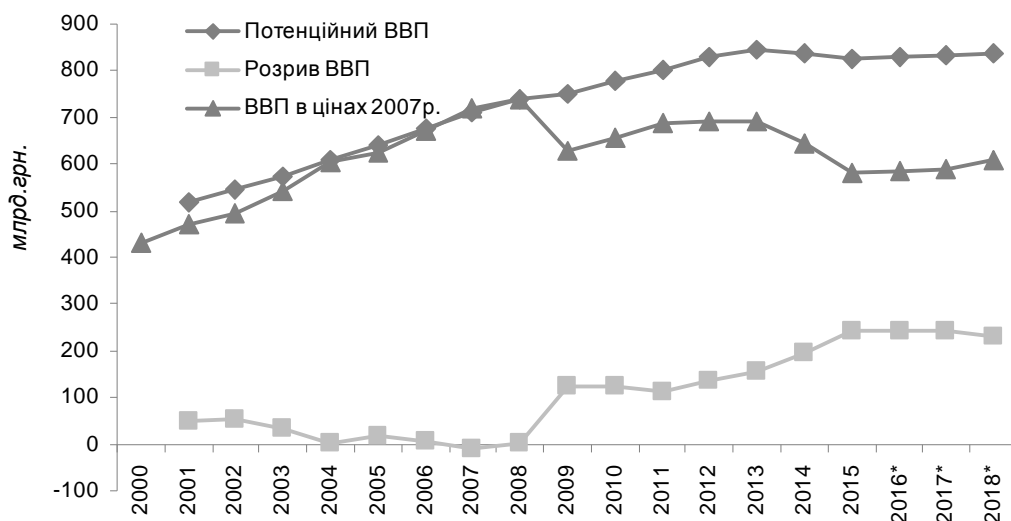

Рис. 1. Динаміка потенційного та фактичного ВВП та їх розрив, 2000–2018 рр.
Примітка. * - оцінка.
Джерело: власні розрахунки за даними Держстату України.

До факторів, які визначили динаміку розриву ВВП у 2000-2016 рр. належать, насамперед, зменшення обсягів капітальних інвестицій в основний капітал і як наслідок зниження економічної корисності виробництва; згорання промислового виробництва; скорочення реальних обсягів експорту товарів і послуг; зниження інвестиційної активності; зростання рівня безробіття (з 6,4% у 2008 р. до 8,8% у 2009 р.); погіршення добробуту населення.

Вітчизняна економіка працює не на повну потужність, зокрема через занижений та неефективний сукупний попит. Проблема підвищення рівня сукупного попиту стала нагальною в країні після 2008 р. У 2014-2015 рр. спостерігається тенденція зниження реального ВВП, при цьому головною складовою скорочення обсягів ВВП є падіння валового нагромадження основного капіталу («мінус» 24,0% у 2014 р. та «мінус» 9,3% у 2015 р.). За статистичними даними 2000-2016 рр. у прогностичному періоді 2017 р. очікується поглиблення розбалансованості реального сектора. Скорочення дисбалансу між сукупним попитом та

сукупною пропозицією слід очікувати не раніше 2018 р. У цій ситуації набуває значної актуальності спрямованість макроекономічної політики на стимулювання споживчого та інвестиційного попиту, що матиме наслідком зростання промислового виробництва та підвищення рівня зайнятості.

Важливе значення у встановленні рушійних сил або локомотивів зростання економіки держави має виявлення джерел приросту ВВП. За результатами проведених розрахунків встановлено, що економічна динаміка в Україні характеризується взаємодією як екстенсивних факторів (кількісного збільшення ресурсів виробництва), так й інтенсивних (підвищення якості ресурсів виробництва), причому економічне зростання протягом періодів 2000-2008 та 2010-2013 рр. в Україні забезпечувалося переважно взаємодією екстенсивних факторів. Переважання впливу інтенсивних факторів на динаміку ВВП з 2011 р. (див. табл. 1) обумовлено виключно суттєвим зниженням внеску основного капіталу (основних засобів) і не свідчить у цілому про інтенсивний характер розвитку економіки протягом 2011-2013 рр., що узгоджується з положеннями урядових документів відносно того, що економічне зростання в Україні не супроводжується цілеспрямованою державною політикою щодо подолання суттєвих структурних диспропорцій (матеріало-, енерго- та трудомісткості значної частки виробництва) та негативно відбивається на конкурентоспроможності національної економіки.

Таблиця 1

Внесок первинних факторів виробництва (основний капітал, робоча сила) і технологічного прогресу у динаміку реального і потенційного ВВП України

Роки	WY*	WY*L*	WY*K*	WY*h*	WY	WYL	WYK	WY ^h
2001	-	-	-	-	0,022922	-0,005497	0,010858	0,017561
2002	0,050944	-0,004615	0,021157	0,034414	0,025750	0,003242	0,005006	0,017570
2003	0,051774	-0,001442	0,018977	0,034282	0,034350	0,001926	0,015014	0,017411
2004	0,053339	0,000730	0,018652	0,034025	0,039956	0,003514	0,019051	0,017391
2005	0,054726	0,001822	0,019270	0,033707	0,044722	0,010079	0,017256	0,017404
2006	0,052593	-0,000824	0,020087	0,033375	0,041303	0,001302	0,022695	0,017324
2007	0,055192	0,001749	0,020391	0,033117	0,049268	0,004499	0,027394	0,017405
2008	0,054171	0,001685	0,019755	0,032803	0,042088	0,001745	0,022849	0,017511
2009	0,044780	-0,005552	0,017890	0,032471	0,008184	-0,020608	0,011281	0,017593
2010	0,045018	-0,002226	0,015068	0,032259	0,030038	0,002020	0,010266	0,017767
2011	0,044212	0,000108	0,012352	0,031902	0,023307	0,001566	0,004111	0,017690
2012	0,040408	-0,001007	0,010158	0,031424	0,020368	0,000801	0,002104	0,017539
2013	0,038326	-0,000681	0,008291	0,030920	0,018572	0,001310	0,002104	0,017370
2014	-0,009272	-0,045977	0,006527	0,030364	-0,048732	-0,064284	-0,000941	0,017168
2015	0,034548	-0,001444	0,005336	0,030896	-0,034877	-0,051321	-0,000910	0,017671
2016*	0,032930	-0,001416	0,004312	0,030293	0,013546	-0,003510	-0,000889	0,018014

Примітка. WY* - темп зростання потенційного ВВП; WY*L* – внесок «повної» зайнятості (у віці 15-70 років) у динаміку потенційного ВВП; WY*K* - внесок «повного» обсягу основних засобів у динаміку потенційного ВВП; WY*h* - внесок фактора НТП у динаміку потенційного ВВП; WY - темп зростання ВВП; WYL – внесок реально зайнятого населення (у віці 15-70 років) в темпи зростання ВВП; WYK – внесок реального обсягу основних засобів в темпи зростання ВВП; WY^h - внесок НТП в темпи зростання ВВП.

Джерело: обчислено автором.

Показано, що основним чинником зростання потенційного ВВП є підвищення ЗПФВ переважно у частині продуктивності праці. Саме тому можна стверджувати, що всі фактори, які впливають на рівень ЗПФВ (а саме: якість основного капіталу, робочої сили, технологій

через активізацію розвитку досліджень та розробок (R&D)) є найсуттєвішими з точки зору забезпечення економічного зростання в Україні.

Розбалансованість реального сектору української економіки перешкоджає досягненню довгострокової мети зростання економіки України. Проблему вирівнювання існуючих дисбалансів та підвищення ефективності функціонування економіки України можна вирішити шляхом:

– підвищення рівня інноваційності економіки України шляхом створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності, залучення іноземного технологічного та інноваційного капіталу у ключові галузі економіки, зокрема в енергетичний і транспортний сектори, підвищення обсягу міжнародних інвестицій в реальний сектор; створення інвестиційного клімату, сприятливого як для національного, так і для іноземного інвестора (а саме: зниження ризиків, які пов'язані з інвестиціями в українську економіку, за рахунок підвищення правової захищеності іноземних інвестицій, надання податкових та інших пільг іноземним інвесторам);

– розвиток стійких торговельно-економічних зв'язків з сусідніми країнами (зокрема, із Румунією, Молдовою, Угорщиною, Словаччиною, Польщею) та КНР. У цьому зв'язку доцільно вживати заходів щодо приєднання України до нового євразійського інтеграційного проекту - амбітного китайського плану - «Один пояс, один шлях», що позиціонуватиме нашу країну як першу європейську країну на Шовковому шляху, а також стане суттєвим кроком на шляху реалізації потенціалу економічної співпраці з найбільшим світовим експортером, другою економікою світу, країною, що має найбільші в світі золотовалютні резерви й практично необмежені інвестиційні можливості;

– розвиток транзитного потенціалу та інтеграція України до міжнародної транспортної системи, що є однією з основних пріоритетів дій Уряду в середньостроковій перспективі. Для успішної реалізації цієї мети варто вживати заходів, спрямованих на розбудову власної інфраструктурної спроможності зокрема, через збільшення частки бюджетних видатків інвестиційного спрямування;

– розвиток експортного потенціалу українських виробників через переорієнтацію сировинної спрямованості економіки України на виробництво продукції зі значною часткою доданої вартості. Дана продукція має витримувати конкуренцію не тільки на вітчизняному, але й на світовому ринку;

– скорочення рівня безробіття в результаті проведення ряду заходів, зокрема: дослідження ринку праці щодо актуальності різних спеціальностей; створення нових робочих місць та підвищення доходів громадян шляхом відновлення роботи підприємств та стимулювання розвитку національного виробництва; розробку та впровадження протекціоністської політики захисту національних товаровиробників за умови лібералізації економічної політики.

1. Скрипниченко М.І. Комплекс моделей моніторингу ключових макробалансів в економіці України [Текст] / М.І. Скрипниченко, М.В. Кузубов Г.Ю. Яценко // *Формування ринкових відносин в Україні [збірник наукових праць]*. – 2016. – № 7 (182). – С. 57–65.

2. Указ Президента України «Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна-НАТО на 2016 р.» від 12.02.2016 № 45/2016 [Електронний ресурс]. – 2016. – Доступний з : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/45/2016>.

3. Яценко Г.Ю. Методи і моделі виявлення загрозливих економічних дисбалансів [Текст] / Г.Ю. Яценко // *Вісник Інституту економіки та прогнозування*. – 2015. – С. 67–74.